

A tatárjárás és a székelyek

1241-ben Magyarországot mongol támadás érte, mely esemény tatárjárás néven került be a történelembe. Az utókor úgy számítja, hogy a középkor legnagyobb csapása volt, melyet az ország átvészelt. Az akkori királyt, IV. Bélát második államalapítónak szokták nevezni. A székelység aránylag kis veszteséggel vészelté át a mongol támadást, erre a helyzetre igyekszünk magyarázatot találni a következőkben.

IV. Béla királyt nem érte váratlanul a mongolok támadása. Különböző forrásokból értesült a mongolok készülődéseiről: Julianus barát keleti utazásainak jelentéseiből, a szomszédos kunoktól és Batu kán leveleiből, melyekben egyszerűen behódolásra szólította fel a magyar királyt. Az ország próbált felkészülni a védelemre, a király behívta Kötöny kun vezér népét, a várakat megerősítették, a Kárpátok szorosait „bevágták”, hogy megnehezítsék az ellenség behatolását. Sajnos az ország lakossága nem volt tisztában a veszély nagyságával, hisz már több évtizede nem érte támadás a királyságot. A főurak saját birtokaiknak növelését fontosabbnak tartották az ország biztonságánál. A mongolok készültek a hadjáratra, hisz Kelet-Európa akkor legnagyobb hatalmát próbálták térdre kényszeríteni. A harcdezt mongol csapatok fegyvermeztettek voltak, a korszak legmodernebb, már bejáratott taktikáját alkalmazták. Akik korábban szembeszegültek velük, mind vesztettek, több fejedelem épp Magyarországra menekült a veszedelem elől.

1241-ben a mongolok három oldalról támadnak Magyarországra. Észak felől Orda vezetésével érkezik a jobbszárny, miután Lengyelországot és Sziléziát végigpusztította. Batu vezetésével a főszereg a Vereckei-hágón hatol a Kárpát-medencébe, vele van Sübetej, aki Dzsingisz kán egyik híres vezére volt. A balszárny Erdélyt támadja három irányból. A Kadan vezette sereg a Borgói-hágón keresztül támad, majd sorra foglalja el Radna, Beszterce, Torda, Kolozsvár és Várad városokat. A Büri vezette sereg az Ojtozi-szoroson hatol be, a Barcaságban március 31-én megsemmisíti Posa erdélyi vajda seregét. Büdzsek az Olt vonalán támad, Gyulafehérvár alatt egyesül a Büri vezette sereggel, majd Csanád váránál a Kadanéval.

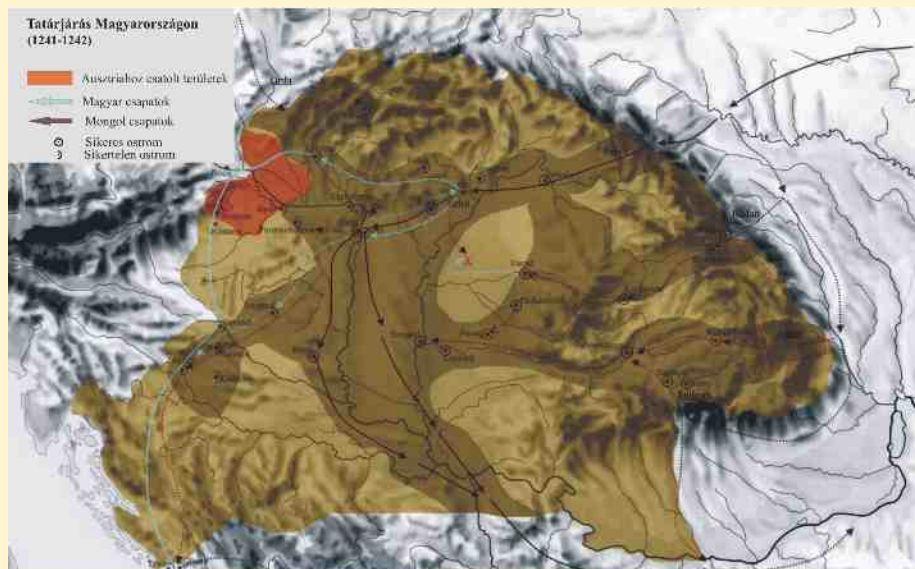
Batu kán a főszereggel március 12-én szétveri a Dénes nádor vezette sereget, mely próbálta feltartóztatni a határ közelében. A mongol seregben kunok is voltak, emiatt az ország lakossága az 1239-ben betelepített kunokra támad, megöli Kötöny vezért. A magyarországi kunok rabolva kivonulnak az országból Bulgária irányába, így a magyarok magukra maradnak a mongol támadás előtt. Április 11-én Muhi mellett a magyar és mongol sereg kemény csatát vív, mely hajnaltól sötétedésig tart. A jelenkori magyar közvélemény által hibásan vezetettnek, fejetlennek és dicstelennek tartott csatát a korabeli mongolok a legnagyobb csatájukként jegyezték fel. Muhi után a mongolokat már semmi sem tartja vissza a Duna vonaláig, majd 1242-ben már a Duna sem képez akadályt, miután befagy. A mongol had hatalmas pusztítást végez, az ellenállókat lemészárolják, a lakosság egy részét úgyszintén, másokat rablásba hajtának. Sok faluból lesz pusztá az ország középső részén, aránylag kisebb veszteség éri a dunántúli részeket és az ország peremvidékét, így a Székelyföldet is.

Több tényező együttesen eredményezte, hogy a Székelyföld lakossága nem csökkent lényegesen, sőt a kézdi székelyek egy részét a tatárjárás után áttelepíthették Aranyos vidékére, a későbbi Aranyosszékre.

A székelység ismerte a veszélyt, amely közeledett, hisz a határmenti átjárók elzárása az ők feladatuk volt. Így az ellenséges támadás nem érte váratlanul a Székelyföldet. Az írott forrásokban nem maradt fenn semmi híradás, de valószínű, hogy Posa erdélyi vajda seregében ott voltak a vesztes csatában.

A mongolokkal szemben a legjobb taktikának a menekülés és a bujkálás bizonyult. A székelyek sok erdővel rendelkeztek, volt ahová elrejtőzzenek. A kisebb portyázó seregeknek a hadakozáshoz szokott népcsoport sikeresen ellenállhatott. Az is biztos, hogy a mongolokat jobban érdekelhette a gazdagabb városok kifosztása, mint a kiűrt székely falvak gyújtogatása.

A felsorolt tényezőket nem lehet elhanyagolni, mégis a székelyek kis veszteségeit talán a mongolok haditaktikája magyarázza. A mongol seregek fegyvermeztettek és jól tájékozottak voltak. A nagy csapatok ellátása könnyebb volt, ha nem egy, hanem inkább több útvonalon közeledtek a cél felé, így gyorsabban is haladhattak. Magyarországon támadásakor is öt különböző helyen hatoltak be az országba. A mongol haditaktikához tartozott, hogy a megtámadott ország határvidékén nem időztek, a központi részekben

Hermányi Dienes József

megjelölt találkozóhelyekre igyekeztek. Erdélyben az első ilyen hely Gyulafehérvár volt, ahol egyesült a Büri és Büdzsek vezette sereg, majd Csanád váránál Kadan seregével teljes lett a balszárny.

A *Mongolok titkos történetében* maradt ránk Dzsingisz kán idejéből az egyik vezér esete, aki korábbi hőstetteinek köszönhetően csak, hogy élve megúsza azt a tévedését, hogy egy hadjárat során a határ közelében hosszasan csatározásba keveredett, így késve csatlakozott a főerőkhöz a megtámadott ország belsejében.

1241-ben Büri – miután szétverte az erdélyi vajda seregeit – nem időzött a Székelyföld kifosztásával, sietett a kijelölt találkozóhelyre. A szerencse és a mongol haditaktika akkor a székelyeknek kedvezett.

A mongolok 1242-es kivonulása után Magyarország több része vált pusztává, de a korabeli híradásokkal ellentétben nem vesztette el katonai erejét. A mongolok később többször is felszólították IV. Béla királyt, hódoljon be, újabb támadással fenyegetőzve, minden siker nélkül. Frigyes osztrák herceg hódító támadását is sikeresen megghiúsították a magyarok. A Magyar Királyság külpolitikája nem változott meg a tatárjárás után, továbbra is Kelet-Európa nagyhatalmákként viselkedett. A mongol fenyegetést is komolyan vették, a magyar király sok intézkedése az ország védelmi erejének növelését célozta. Újabb támadásra csak 1285-ben került sor, amikor az események már teljesen másként alakultak. Az oklevelek kitérnek az Aranyos vidéki székelyek bátor helytállására, mikor sok rabot kiszabadítanak a tatárok (mongolok) fogságából.

Kolumbán József

A mongolok titkos története. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

B. Szabó János: *A tatárjárás* (A mongol hódítás és Magyarország). Corvina, Budapest, 2007.

Rogierius mester: *Siralmas ének.* Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Olaszteleken született 1699. szept. 26-án. 1711–19 között tanult Székelyudvarhelyen. Az anekdotanovella megteremtőjének tartják, ez a szemlélet még egyháztörténeti munkáiban is megtapasztalható. 1759-től írta *NEnyedi siró Heráklitus, és –Hól mosolygó s hol kaczagó Demokritus* c. gyűjteményét, amely kb. 400 anekdotát tartalmaz. Fordított németből. 1768. április 12-én halt meg. 158 kötetnyi kéziratot hagyott hátra (teológia, történelem, földrajz, francia és német fordítások), munkái jórészt kéziratban maradtak, elkallódtak. Fő műve teljes kiadása 1960-ban jelent meg Budapesten.

P. Buzogány Árpád

3

Vizitálni indulna hajdan az unitárius püspök, és midőn beérkezett volna Udvarhelyszékre, prédikála hallatára egy prédikátor, és ejte beszédében ilyen szót, hogy Izráel fiai négyszáz eszten-deig bujdosnak a pusztában.

A templomból a papság-házhoz men-vén a prédikátorok s püspök, monda a püspök a concionátornak:

– Talán nincsen bibliád, atyámfia?

Monda erre a prédikáló:

– De bizony vagyon, tisztelendő püs-pök uram, egy rossz.

Monda erre a püspök:

– Ne mondd a szent könyvről, hogy rossz.

Monda azért a prédikátor:

– Vagyon egy hitvány.

7

Szentábrahám Mihály unitárius püs-pök vizitációt tartván Udvarhelyszéken egy faluban, hatod- vagy hetedmagával ebédre hívatatték egy unitárius nemes embertől. A több papok pedig letelepe-dének a parókiában, s jól tarták mago-ukat, egyen kívül, aki szörnyű fogfájás-ban lévén, sem nem ehetik, sem nem ihatik vala. Hanem javallák némelyek, hogy dohányozna egy keveset, a tubák füstí fogná enyhíteni kínját. Mentegeté magát, hogy ő soha affélével nem élt, s fél, hogy megokádtatja ötét. De addig untaták jó baráti, hogy pipát töltének, s meg is gyújták nékie. A pipaszár pedig igen rövid vala. Leülvén azért a sze-gény, fájosfogú hód a favágó tőkére, szipogatja vala a füstöt. De véletlen megérkezvén a püspök, meglátá a pi-pálást, s monda a betegnek:

– Adj tizenkét forintot mindjárt!

Eleget menté magát a szegény ember s mind a több papok is, hogy soha pipás ember nem volna az az ő atyjokfia, de monda a püspök:

– Megértem én a tréfát, meg kell bizony annak lenni!

Mit tud tenni a szegény fogfájós? Kom-jaitól s szomszédjaitól felkéri s befizet. Kimenvén pedig püspök elől, monda a többi papoknak:

– Isten vesztette volna orvosságokat, soha nem fizeték orvosságra nagy hiába ennyit.

Itt ment vala bé Szentábrahám az osko-laháznál, a communitas nevezetű classi-sokba a gyermekeknek, s meglátván, hogy a mester oda tett bé egy ecetes áta-lagot, hat forintot ránta a mesteren.

31

Udvarhely városában vala egy vén és jó asszony, aki gyermekségemben eszten-deig gondomat viselé, ki is a kártyajá-tékot felette nagy bűnnek tartotta, de minket attól nem tudott elfogni. Sőt a Küküllő jegére ültünk télen, ő a partról fenyegetett, de a sík jégre nem mert bé-jönni. Ennek a vén asszonynak ifjú ko-rában fazakas férje volt, igen együgyű ember, kivel az asszony semmit sem gondolt, sőt megverte, ágy alá bújtatta. Volt egykor, hogy az asszony megverte a férjét, s a vert férfi béülvén a kemence alá, ott zokogdogált. Megriasztotta az asszony, mondván:

– Szepegsz-é még, tűzre való?

Melyre zokogással felele a férfi:

– Szepegek, szepegek, tűzre való, mert bennem vagyon a férfi természet.

Mikor ennek a vén asszonynak a gond-viselése alatt volnék, sokszor láttam, hogy igézet-vizet vét vala. Én pedig az édesatyámtól az afféle babonák ellen másképp tanítottam vala, s haszonta-lan, sőt vétkes dolognak mondom vala. Lön egy nagypénteken, midőn a jezsui-ták Krisztus szenvedését ki akarnák komédiázni, hogy én is felmenék oda a hegyre tátogni. Menyek s jövök vala ki s bé a templomba. A pápista ösztövré ábr-ázatú, aszúkaszu egyházfi pedig meg-haraguvék, és fenyeget vala, hogy meg-korbácsol. Megharaguvám azért reája, s mondek magamba: „Ördög vigyen el,